

Latifi Projesi Kapsamında Âşık Sıdkî Baba'nın Şiirleri Üzerine Dijital Bir İnceleme

Ayşe Dalyan*

ORCID: 0000-0003-0493-7928

Evrin D. Eberdes**

ORCID:0000-0002-7288-5253

Öz

Âşık Sıdkî Baba, 1865-1928 tarihlerinde yaşamış bir Bektaşî şairi olarak tanınmaktadır. Şiirlerinde *Sıtkı* veya *Pervane* mahlasını kullanmıştır. Şairin bir *Divanı* ve *Nasihatnâme* ile *Mevalid-i Aşk* adlı iki mesnevisi bulunmaktadır. Bu çalışma, Latifi Projesi kapsamında üretilen bir makaledir. Çalışmada bu bağlamda yeni oluşturulan metin inceleme yöntemlerinin kullanılmasıyla şiirlerin bilgisayar programları ile incelenmesine dayanacaktır. Bu üslup araçlarından biri Japonya'da Dr. Laurence Anthony tarafından İngilizce'nin gramer yapısına uyarlanmış "AntConc"tur; ikincisi Jane Austen ve William Shakespeare'in üslubunun anlaşılması için oluşturulan "Voyant Tools"dur. Çalışmada son olarak Latifi Projesi kapsamında Osmanlı tezkire yazarı Latîfi'nin üslubunun anlaşılması için oluşturulan "Exclude Select Vocabulary Program" kullanılacaktır. Bu programlar aracılığıyla Âşık Sıdkî Baba'nın 50 şiiri değerlendirilecek, çözümlenecek ve görselleştirilecektir. Böylece, Âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerinde en çok tercih ettiği kelime listesi, bu kelimelerin diğer kelimelerle kurduğu ilişkileri ve yine bu kelimelerin köken bilgileri (Arapça, Türkçe gibi) vb. unsurlar saptanacaktır. Saptanan sayısal veriler yukarıda bahsi geçen bilgisayar programlarının sağladığı görselleştirme araçları ile grafiklere dönüşecektir. Dolayısıyla bilgisayar destekli dil inceleme sistemleri aracılığıyla Âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerindeki şaire has kelime kullanımının somut verilerine ulaşılabilecektir.

Anahtar Sözcükler: Âşık Sıdkî Baba'nın 50 şiiri, Latifi Projesi, Bilgisayar Destekli Dil İncelemesi, Dijital Yaklaşımlar, Görselleştirme

Gönderme Tarihi: 05/10/2020

Kabul Tarihi:28/12/2020

*Doç Dr., Kıbrıs Amerikan Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, KKTC Mersin Türkiye, ayshed_dalyan@hotmail.com

**Öğr.Gör.,Doğu Akdeniz Üniversitesi, Modern Diller Birimi, KKTC Mersin Türkiye, evrim.dalyan@emu.edu.tr

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

DALYAN, A. ve EBERDES, E.D., "Latifi Projesi Kapsamında Âşık Sıdkî Baba'nın Şiirleri Üzerine Dijital Bir İnceleme", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 7, S. 4., 2020, s.2032-2053.

Within The Scope of the Latifi Project: A Digital Analysis Of Ashik Sidki Baba's Poems

Ayşe Dalyan *

ORCID: 0000-0003-0493-7928

Evrin D. Eberdes **

ORCID:0000-0002-7288-5253

Abstract

Ashik Sidki Baba was a Bektashi poet, who lived between 1865-1928. In his poems, he used the pennames of *Sitki* or *Pervane*. There are to be found a *Divan* (poetry book) and two *masnavis* (rhymed couplets, each couplet being of a different rhyme) named *Nasihatname* and *Mevalid-i Ashk* by the poet. In this article, 50 of Ashik Sidki Baba's poems will be examined using the newly developed computer program based text analysis methods. To be used in the study will be the analysis tools of the "AntConc", "Voyant Tools", and the "Exclude Select Vocabulary Program". The poems of Ashik Sidki Baba will be evaluated with these computer-based programs/tools to find the most preferred vocabulary, the relationships between the most preferred words, and the origins of these words. This numerical data will be converted into graphs with the visualization tools provided by the above mentioned computer-based programs. Therefore, the usage of vocabulary in the poems of Ashik Sidki Baba will be determined with concrete data using the computer-based language examination systems.

Keywords: Poems of Ashik Sidki Baba, Latifi Project, Computer-based Language Analysis, Digital Approaches, Visualization.

Received Date: 05/10/2020

Accepted Date: 28/12/2020

* Associate Professor Doctor, American University of Cyprus, Turkish Education Department, Cyprus Mersin, Turkey, aysed_dalyan@hotmail.com

** Lecturer, Eastern Mediterranean University, Department of Modern Languages, Cyprus Mersin, Turkey evrim.dalyan@emu.edu.tr

You can refer to this article as follows:

DALYAN, A.. ve EBERDES, E.D., " Within The Scope of the Latifi Project: A Digital Analysis Of Ashik Sidki Baba's Poems", *Academic Journal of History and Idea* , C. 7, S. 4., 2020, p.2032-2053.

Электронный обзор стихотворений Ашик Сыдкы Бабы в рамках проекта Латифи

Резюме

АшикСыдкы Баба известен как поэт бекташи, живший между 1865-1928 годами. В своих стихах он использовал псевдоним «sitki» или «pervane». У поэта есть диван и два месневиса, называемые насихатнам и мавалидами. Это исследование является статьей, созданной в рамках мастер-проекта. В этом контексте исследование будет основано на анализе стихов с помощью компьютерных программ с использованием вновь созданных методов анализа текста. Одним из этих стилистических инструментов является «antconc», адаптированный к грамматической структуре английского языка доктором Лоуренсом Энтони из Японии. Наконец, в исследовании будет использоваться «программа исключения избранной лексики», которая была создана для понимания стиля Османского писателей. В рамках этих программ будут оценены, проанализированы и визуализированы 50 стихотворений Ашика Сыдкы Бабы. Таким образом, будет определен список наиболее предпочтительных слов в стихотворениях АшикСыдкы Бабы, отношения между этими словами и другими словами, а также информация о происхождении этих слов (например, арабский, турецкий) и т. д. определенные числовые данные будут преобразованы в графику с помощью инструментов визуализации, предоставляемых компьютерными программами, упомянутыми выше. Таким образом, конкретные данные об использовании слов в стихах Ашик Сыдкы Бабы будут получены с помощью систем компьютерного анализа языка.

Ключевые слова: 50 стихотворений АшикаСыдкы Бабы, его мастер-проект, компьютерный анализ языка, цифровые подходы, визуализация.

Получено: 05/10/2020

Принято: 28/12/2020

Giriş

Günümüzde, edebiyat ve dil araştırmalarında metin incelemeleri üzerine yeni yaklaşımlardan biri de bilgisayar destekli incelemelerdir. Bu amaçla özellikle İngilizce başta olmak üzere çeşitli dillerde üslup incelemeye dayalı pek çok bilgisayar programları veya araçları üretilmektedir.¹ Bu noktada en eski diller arasında yer alması ve konuşur alanının geniş coğrafyalara dağılmasına karşın Türk dili üzerine geniş kapsamlı dil ve edebiyat incelemesi yapabilen bilgisayar araçları ya da programları küçük adımlar dışında geliştirilmemektedir, ancak Türk dili ve gramerini merkeze alan bir program ve araçların geliştirilmesini hedefleyen önemli atılımlarından biri Latifi Projesi'dir.²

Bu çalışma bir Latifi Projesi çalışmasıdır. Latifi Projesi iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşaması *Latifi Tezkiresi*'nin müellif hatlı 1546 tarihli orijinal nüshasının dijital baskısının oluşturulmasıdır. Projenin ikinci aşaması ise Washington Üniversitesi'nde halen geliştirilmekte olan yeni dijital araç (geridönüşebilir transkripsiyon aracı) ve yöntemler kullanarak *Latifi Tezkire*'sinin 1546 tarihli orijinal nüshası ile 1575 tarihli Latifi Tezkiresi üzerinde üslup analizi yapabilen ve verileri görselleştirebilen araçlar üretmektir. Bu proje ile, Klâsik Türk edebiyatının gelişimine katkı koyan yayın tarihinde ve metinlerde bilgisayar destekli üslup analizi aracının oluşturulmasında ciddi bir boşluk doldurulması hedeflenmektedir.

Latifi Projesi² Washinton Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri ve Uygarlığı (Near Eastern Languages and Civilization, kısaca NELC) merkezinde oluşturulan Newbook Digital Text Projesinin kurucusu Prof. Dr. Walter G. Andrews ile Prof. Dr. Sarah Ketchley'in danışmanlığında oluşturulan, yürütücülüğünü makale yazarlarından Doç. Dr. Ayşe Dalyan'ın üstlendiği bir projedir.³ Programın üretilmesinde AntConc, Voyant

¹ Latifi Projesi kapsamında dünya genelinde oluşturulan dil ve edebiyat inceleme araçları ile ilgili ayrıntılı bilgi toplanılmaktadır. Dolayısıyla, elde edilen bu bilgiler proje kapsamında bir diğer kitap çalışması olarak Türklük bilimi araştırmalarına bilgi aktaran temel bir kaynak olarak kazandırılacaktır.

² www.thelatifiproject.org (29 Ocak 2020).

³ Projenin ilk aşaması olan farklı (1546 ve 1575 tarihli) *Latifi Tezkireleri*'nin tespiti ve yazarın müellif hatlı 1546 tarihli orijinal yazmasının dijital kitaba dönüşmesini içeren bilgiler için bu çalışmaya bakınız: Walter G. Andrews ve Ayşe Dalyan, "İki farklı Latifi tezkiresi ve nüshaları", *Türk Dili Araştırmaları*

Tools ve kodlamayla oluşturulan bir dile sahip Stylo (Stylometry) vb. üslup programları ve araçları model olarak alınmıştır. Bu programların işlevleri hareket noktamız olacak ve üretilen program, Osmanlıca'nın ve Türkçe'nin gramer yapısına dayanacaktır.

Henüz gelişmekte olan projenin ilk hedefi Türk dilini ve Osmanlıca'yı temel alan bir üslup inceleme aracının üretilmesini sağlamaktır. Bu bağlamda Latifi Projesi kapsamında ilk üretilen program *Exclude Select Vocabulary Program*'dır. Latifi Projesi kapsamında üretilen *Exclude Select Vocabulary Program*'da amaç incelemek istediğiniz metinde sayısal verileri etkileyecek ve incelemelerde değeri olmayan kelimeleri (bağlaçlar, edatlar vb.) veya metinden çıkarılmasını istenilen kelimelerin toplu olarak silme işlemini gerçekleştirmektedir. Bunun bir diğer nedeni de İngilizce merkezli üretilen bilgisayarlı üslup inceleme araçlarının Osmanlıca'nın ve Türkçe'nin dil yapısına uygun olmaması sebebiyle Farsça'dan geçen izafet kesresi ve Türkçe'nin gramerinde bulunan bazı ekleri birer kelime olarak sayısal veri adı altında değerlendirmesidir.

Çalışmada analiz edilen ve değerlendirilen derlem metinde, Âşık Sıdkî Baba'nın internet ortamında sıklıkla paylaşılan ve pek çok akademik değerlendirmeye tabi tutulduğu tespit edilen şiirler de dâhil toplam 50 şiiri bulunmaktadır.⁴ Dolayısıyla, çalışmaya örneklem alınan şiirlerin seçiminde *Âşık Sıdkî Baba Dîvânı*'nın ilk 40 şiiri ve sosyal medyada en çok paylaşıldığı tespit edilen 10 şiir dikkate alınmıştır. Bu şiirler *Âşık Sıdkî Baba Dîvânı*'nın 1-42, 82, 198, 200, 299, 319 ve 386 numaralı şiirleridir. Bu şiirler şaire has dil özelliklerinin belirlenmesi amacıyla farklı türlerden ve nazım şekillerinden seçilmiştir. Bunlar ise gazel, mersiye, destan, devriye, koşma ve peşrevlerdir. Dolayısıyla çalışmada Latifi Projesi kapsamında üretilen *Exclude Select Vocabulary Programı* başta olmak üzere projeye model olarak alınan *AntConc* ve *Voyant Tools* aracılığıyla şaire has dil özelliklerinin belirlenmesi amacıyla değerlendirmeler ve görselleştirmeler yapılacaktır.

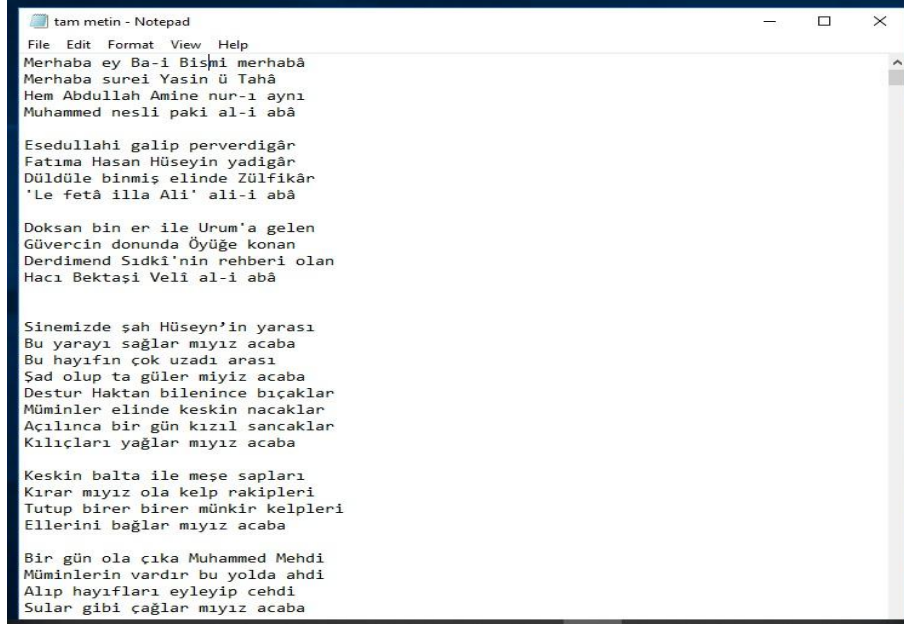
Bilgisayar Destekli Metin Analizi Ve Sayısal Verilerin Değerlendirilmesi

Herhangi bir metin üzerinde bilgisayar destekli inceleme yapılması isteniliyorsa öncelikle metnin Notepad'e aktarımı gerçekleştirilmelidir. İncelenen metin Osmanlı

Yılığ- Belleten, S. 68 (Aralık 2019 sayısı): 49-68. <https://doi.org/10.32925/tday.2019.30>. (01.01.2019) Latifi Projesi'nin bu çalışmayı da ilgilendiren ikinci aşaması olan bilgisayarlı üslup inceleme aracının üretilmesini hedefleyen bölümü ile ilgili ayrıntılı bilgi veren bir makale ve bir kitap hazırlanmaktadır.

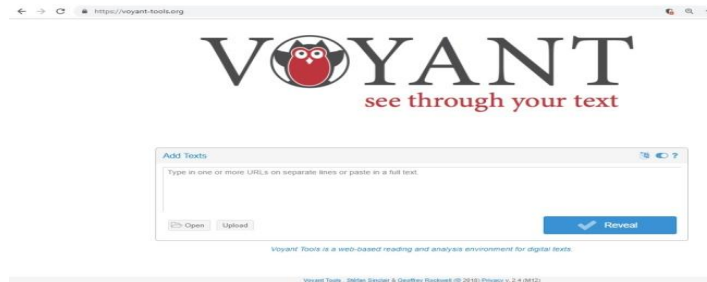
⁴ Çalışma "2. Yeniceli Âşık Sıtkı Baba / Mersin ve Civarı Halk Kültürü" konferansında sunulmuş ve metindeki veriler genişletilerek daha kapsamlı bir inceleme yoluna gidilmiştir.

dönemine ait ise ve özel transkripsiyon harfleri ile yazıldıysa metin Notepad'e Unicode UTF-8 formatında kaydedilmelidir. Notepad üzerinde Unicode UTF-8 formatında kaydedilen metin artık bilgisayar destekli üslup araçları ile analiz edilmeye ve görselleştirmeye hazır hale dönüşecektir.

Görsel 1: Metnin Notepad'e Unicode UTF-8 formatında kaydedilmesi

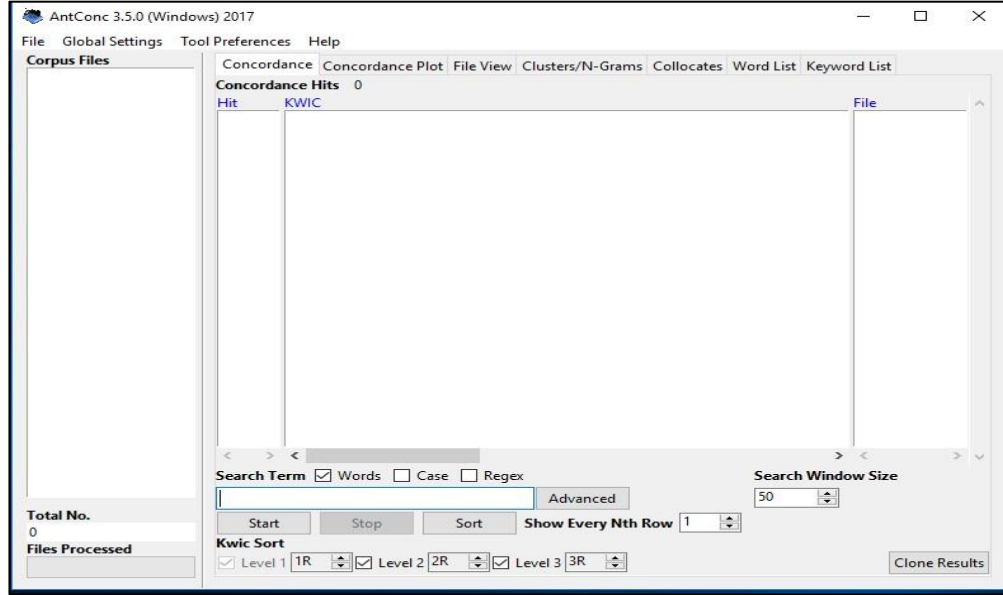
Latifi Projesi kapsamında henüz geliştirilmekte olan ve bilgisayar destekli üslup incelemesini amaçlayan programlarına ve araçlarına örnek alınan bazı dijital çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan biri bir online inceleme aracı olan Voyant Tools⁵'dir. Voyant Tools bilgisayar destekli dil ve edebiyat inceleme aracıdır. Araştırmacılar inceledikleri metinler üzerinde Voyant Tools aracılığıyla pek çok sayısal veriye ulaşabildikleri gibi bu sayısal verilerle görsel oluşturabilmektedirler.

Görsel 2: Voyant Tools

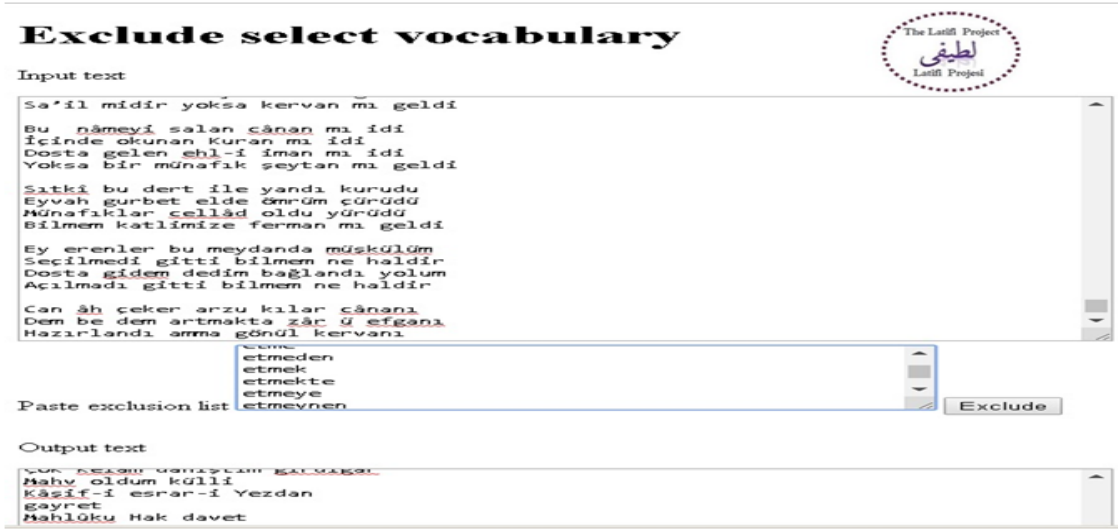
⁵ <https://voyant-tools.org> (29 Ocak 2020).

Çalışmada şiirlerin incelenmesinde kullanılan araçlardan biri de AntConc'tur. İncelenecek metinde sıklık analizinden, birebir kelime analizlerine kadar sayısal ölçüm yapabilen AntConc çalışmanın ilk analiz aşamasını oluşturmaktadır.

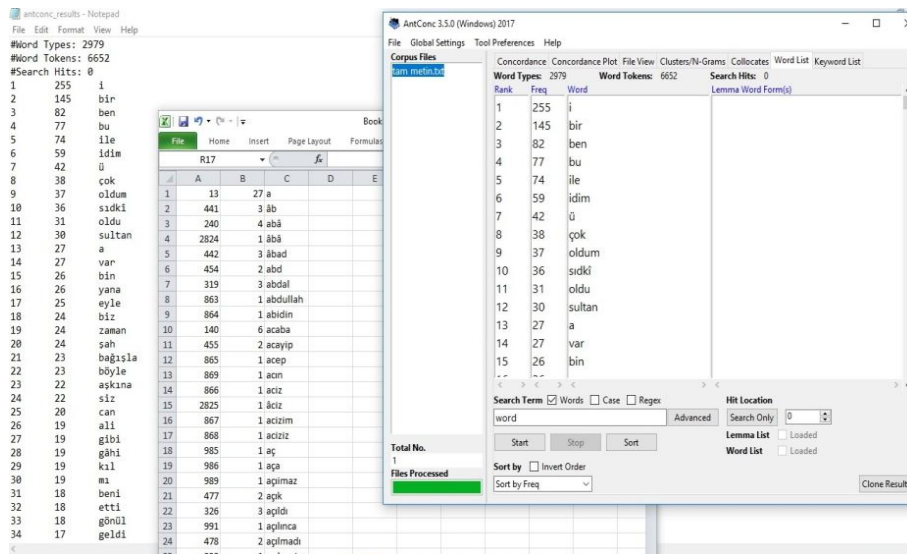
Görsel 3: AntConc Tool

Latifi Projesi kapsamında üretilen *Exclude Select Vocabulary Programı* metinde bulunan gereksiz ya da araştırmacı tarafından istenmeyen eklerin ve sözcüklerin sayısal verileri etkilememesi için metinden toplu olarak çıkarılmasını sağlar. Hangi üslup aracını kullanırsak kullanalım analiz edilen metnin kelime sıklığına baktığımızda, eğer metin Osmanlı dönemi metniyse Farsça tamlama i, ı ve yı'larını İngilizce merkezli araçlar kelime olarak algılanmakta ve metinlerin en sık kullanılan kelimesi olarak sıklık listesinde en başlara yerleştirmektedirler. Bu yanlış sayısal veriyi düzeltmek ve diğer edatlar, zamirler vb. istenilmeyen kelimelerin listeden çıkarılmasını sağlamak için Latifi Projesi kapsamında oluşturulan kelime çıkartma işlemini yapan *Exclude Select Vocabulary Programı*'nı kullanmak yeterli olacaktır.

Görsel 4: Latifi Projesi kapsamında üretilen Exclude Select Vocabulary Programı

Âşık Sıdkî Baba'nın *Dîvânı*'ndaki 50 şiirini dijital incelemeye tabi tuttuğumuzda ilk işlem, metindeki kelimelerin AntConc aracı ile kelime sıklığı verisine ulaşmaktır. AntConc'a bu bağlamda bakıldığında Âşık Sıdkî Baba'nın 50 şiirinde 2979 değişik kelime tipinin 3673 kez tekrarıyla toplam 6652 kelimedenden oluştuğunu aşağıdaki görselin solunda yer alan sayısal verilerde görebilmekteyiz. Tabi bilgisayar araçlarının Farsça izafet kesrelerini birer kelime olarak görmeleri nedeniyle bu eklerin de kelime sıklık verisinde yer aldığı ve hatta listede ilk sıraya yerleştiği aşağıda anlaşılmaktadır:

Görsel 5: AntConc aracı ile kelime sıklığı verisi

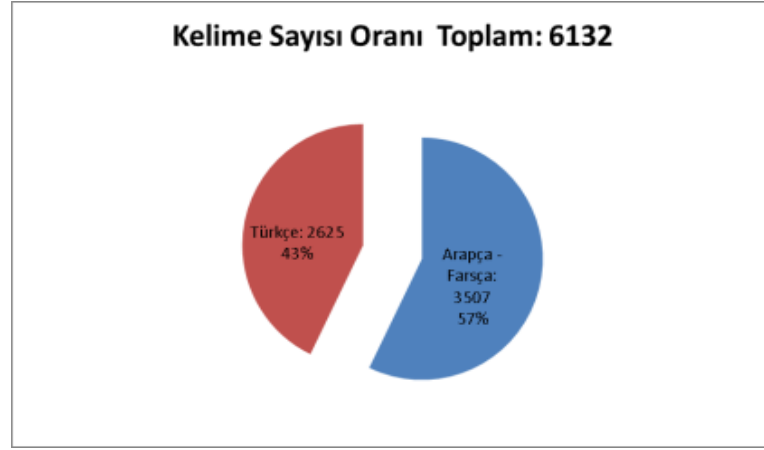
Latifi Projesi kapsamında üretilen *Exclude Select Vocabulary Programı* aracılığıyla metinden edat, bağlaç ve fiiller ve Farsça izafet kesreleri çıkarıldığında sıklık analizinin ilk onuna baktığımızda karşımıza bu tablo çıkar:

82	ben
77	bu
36	sıdkî
30	sultan
26	yana
24	biz
24	zaman
24	şah
23	bağışla
22	aşkına
22	siz
20	can
19	ali
10	gâhi

Görsel 6: *AntConc* aracı ve *Exclude Select Vocabulary Programı* aracılığıyla elde edilen ilk 10 kelime sıklığı verisi

Âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerinde ilk sırayı 82 kez tekrarla “ben” kişi zamirinin aldığı görülmektedir. İkinci sırayı işaret zamiri “bu” ve daha sonrasında da şairin mahlasının bulunduğu anlaşılır. Dolayısıyla şairin anlatımda ben merkezli olduğu, bunu bakış açısını “biz” algısının takip ettiği üçüncü en sık kullanılan kişi zamirinin de “siz” olduğu rahatlıkla tespit edilebilmektedir. Şairin şiirlerinde seslendiği önemli tipin 30 kez tekrarla sultan olduğu, bunu 24 kez geçen şah kelimesinin tamamladığı söylenebilir. Şairin sultan ya da şah olarak seslendiği kişiden sonra 23 kez tekrarla ifade ettiği önemli vurgu bağışlanma isteğidir. Bu sayısal veriler ilk ulaşılan değerlerdir, bu verileri doğru değerlendirebilmek için her bir sayısal veriyi biraz daha ayrıntılı incelemek gerekir.

Metinde geçen kelimelerin *AntConc* aracılığıyla tam listesine ulaştıktan sonra kelimelerin dil kökenleri ile ilgili veriyi de kolaylıkla tespit edebiliriz. Henüz oluşum aşamasında olan kelime köken tespit aracı ile hızlı bir biçimde elde edilebilecek veriye şimdilik manuel olarak ulaştığımızda kelimelerin %43'ünün Türkçe; % 57'sinin yabancı kökenli kelimeler olduğu sonucunun çıktığı görülür:

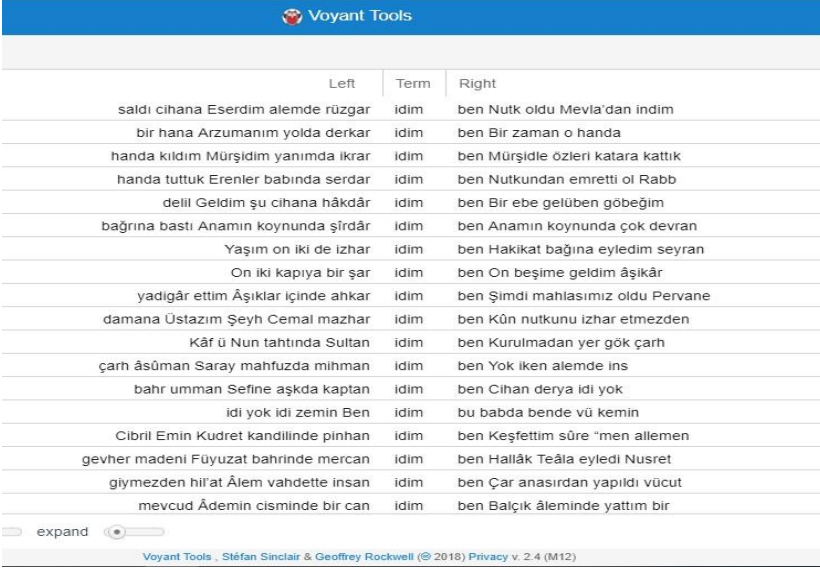
Görsel 7: Kelimelerin dil kökenleri ile ilgili sayısal verisi

Diğer taraftan metnin Voyant Tools'daki kelime sıklığı sonuçlarına baktığımızda tıpkı AntConc gibi Farsça tamlama i'lerini bir kelime olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sayısal veri, Görsel 8'de bulunan *Frequent Words* başlığının yanında yer almaktadır:

Görsel 8: Metnin Voyant Tools'daki kelime sıklığı sayısal verisi

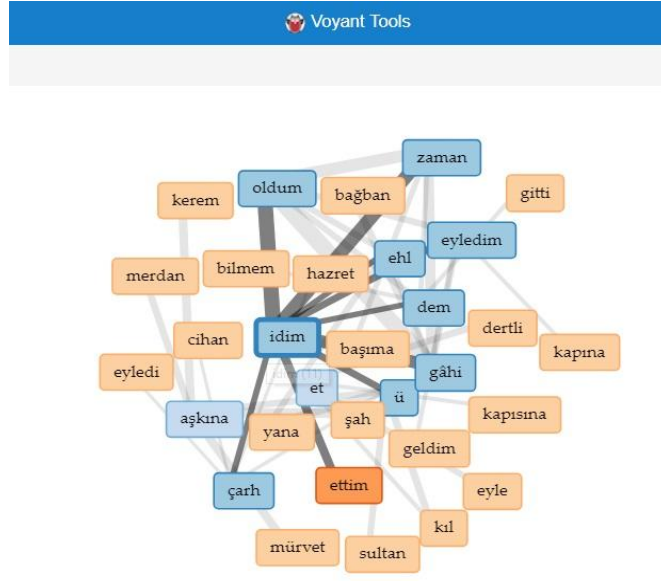
Şairin “-imek” yardımcı fiilini *Divanı*’nda ayrı yazması sonucunda metni transkribe eden kişinin bu yazım biçimine uyması aracılığıyla her iki üslup aracının da -imek yardımcı fiilini ayrı bir kelime olarak algılamasına neden olur. Bu bağlamda her iki aracın tespitlerine bakıldığında “-imek” yardımcı fiilinin diğer kelimelerle ilişkisi gözler önüne serilecektir:

Left	Term	Right
saldı cihana Eserdim alemde rüzgar	idim	ben Nutk oldu Mevla'dan indim
bir hana Arzumanım yolda derkar	idim	ben Bir zaman o handa
handa kıldım Mürşidim yanımda ikrar	idim	ben Mürşidle özleri katara kattık
handa tuttuk Erenler babında serdar	idim	ben Nutkundan emretti ol Rabb
delll Geldim şu cihana hâkdâr	idim	ben Bir ebe gelüben göbeğim
bağrına bastı Anamın koynunda şirdâr	idim	ben Anamın koynunda çok devran
Yaşım on iki de izhar	idim	ben Hakikat bağına eyledim seyran
On iki kapıya bir şar	idim	ben On beşime geldim âşikâr
yadigâr ettim Âşıklar içinde ahkar	idim	ben Şimdi mahlasımız oldu Pervane
damana Üstazım Şeyh Cemal mazhar	idim	ben Kün nutkunu izhar etmezden
Kâf ü Nun tahtında Sultan	idim	ben Kurulmadan yer gök çarh
çarh âsûman Saray mahfuzda mihman	idim	ben Yok iken alemde ins
bahr umman Sefine aşkda kaptan	idim	ben Cihan derya idi yok
idi yok idi zemin Ben	idim	bu babda bende vü kemın
Cibril Emin Kudret kandilinde pinhan	idim	ben Keşfettim sûre "men allemen
gevher madeni Füyuzat bahrinde mercan	idim	ben Hallâk Teâla eyledi Nusret
gıymezden hil'at Âlem vahdette insan	idim	ben Çar anasırdan yapıldı vücut
mevcud Âdemin cisminde bir can	idim	ben Balçık âleminde yattım bir

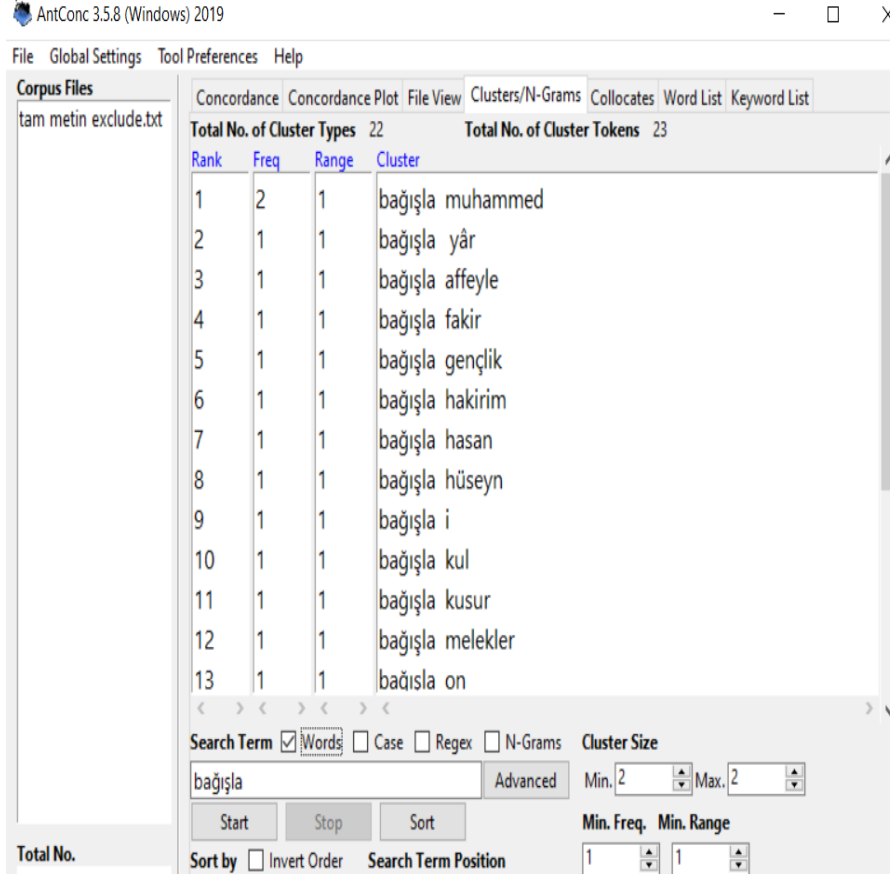
Görsel 9: *Voyant Tools*'da “-imek” fiilinin kelimelerle ilişkisi

Metindeki “idim” -imek yardımcı fiilinin diğer kelimelerle kurduğu ilişkilerinin *Voyant Tools*'daki *Kelime Ağ Haritası Görseli*'ne (Görsel 10) baktığımızda fiilin yabancı kökenli kelimelerden “zaman”, “ehl”, “dem”, “aşkına”, “çarh”, “gâhi”; Türkçe fiillerden “oldum”, “et”, “ettim” biçimleriyle en sık bağlantı kurduğunu söyleyebiliriz. Bu kelimeler -imek yardımcı fiiline birinci derecede yakınlık kuran kelimelerdir, görselde bulunan açık renkli kutularda yazılan “kerem”, “bağban” gibi kelimeler de -imek yardımcı fiilinin ikinci derecede yakınlık kurduğu kelimeler arasında olduğu anlaşılır:

Görsel 10: Voyant Tools'da “-imek” fiilinin kelime ağ haritası

Metinde en sık geçen kelimeler arasında “bağışlamak” fiilinin olduğundan yukarıda bahsedilmişti. En sık tercih edilen diğer kelimeler de “sultan” ve “şah” olduğu yine yukarıda ilk elde edilen tespitler arasında verildi. Bu verilere ayrıntılı olarak bakıldığında, metinde en çok kullanılan kelimeler içinde “sultan” ve “şah” kelimelerinin tercih edilmesi, “bağışla” kelimesiyle birlikte kullanıldıkları ya da bağışlanma talebi edilen kişilerin sultan ya da şah olduğunu akla getirmektedir. Nitekim ayrıntılı veri sonuçları bunu göstermemektedir. 22 farklı kullanıma sahip “bağışla” kelimesinin iki kez “Muhammed” kelimesiyle birlikte kullanıldığı anlaşılmaktadır. “Muhammed” kelimesini sırasıyla, “yâr”, “fakir”, “gençlik”, “Hasan” ve “Hüseyin” kelimeleri izlemektedir.

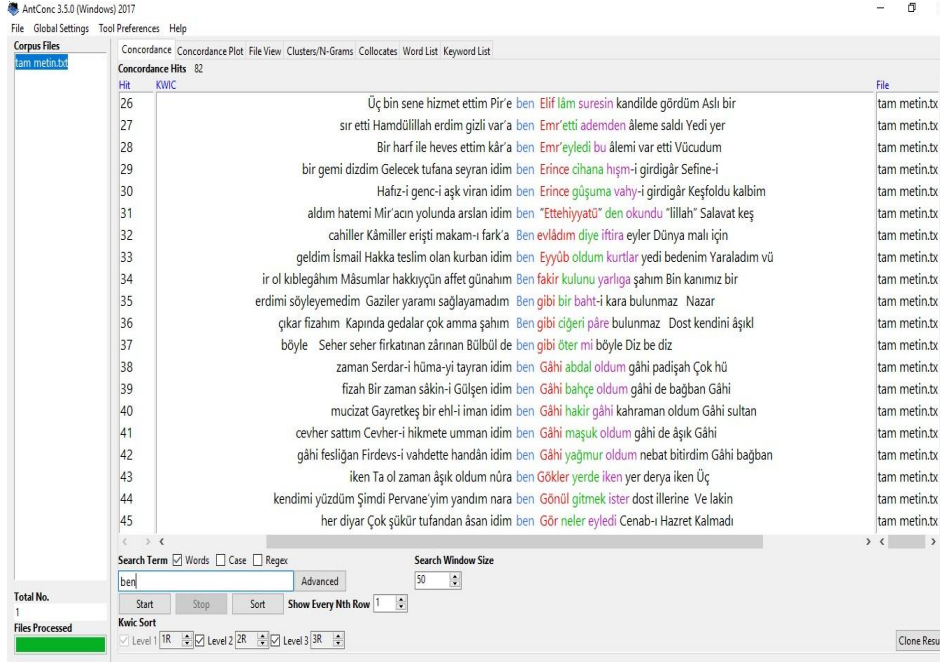

The screenshot shows the AntConc 3.5.8 (Windows) 2019 interface. The main window displays a concordance table for the search term 'bağışla'. The table has four columns: Rank, Freq, Range, and Cluster. The search term is entered in the 'Search Term' field, and the 'Words' checkbox is checked. The 'Cluster Size' is set to 2, and the 'Min. Freq.' is set to 1. The 'Min. Range' is set to 1. The table shows 13 clusters, all with a frequency of 1 and a range of 1. The clusters are: 1. bağışla muhammed, 2. bağışla yâr, 3. bağışla affeyle, 4. bağışla fakir, 5. bağışla gençlik, 6. bağışla hakirim, 7. bağışla hasan, 8. bağışla hüseyin, 9. bağışla i, 10. bağışla kul, 11. bağışla kusur, 12. bağışla melekler, 13. bağışla on.

Rank	Freq	Range	Cluster
1	2	1	bağışla muhammed
2	1	1	bağışla yâr
3	1	1	bağışla affeyle
4	1	1	bağışla fakir
5	1	1	bağışla gençlik
6	1	1	bağışla hakirim
7	1	1	bağışla hasan
8	1	1	bağışla hüseyin
9	1	1	bağışla i
10	1	1	bağışla kul
11	1	1	bağışla kusur
12	1	1	bağışla melekler
13	1	1	bağışla on

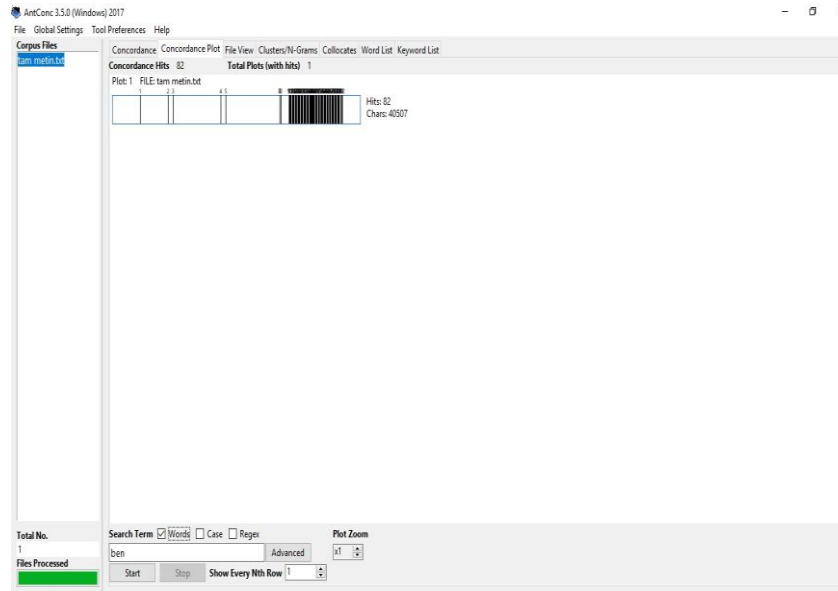
Görsel 11: AntConc'ta "bağışla" filinin kelimelerle ilişkileri

Metinde ilk tespit edilen bir diğer kelime "ben" kişi zamiridir. Metindeki "ben" kelimesinin diğer kelimelerle kurduğu ilişkileri açısından AntConc aracındaki kelime kullanım verisine ayrıntılı bakıldığında ben kelimesinin 82 farklı biçimde kelimelerle bağlantı kurduğu söylenebilir. "Ben" kelimesinin Görsel 12'deki kullanımına bakıldığında şairin bu kelimeyi bir redif olarak kullandığı fikrini akla getirmektedir. Bu tespiti netleştirebilmek için kelimenin metindeki kullanım yerini belirleyen Görsel 13'e bakmak bizi kesin sonuca ulaştıracaktır. Görsel 13'e göre "ben" kelimesinin metnin sonlarına doğru kullanım sıklığının arttığı, dolayısıyla bu kelimenin metnin ben merkezli bir bakış açısından ziyade redif olduğu anlaşılmaktadır:

Görsel 12: AntConc'ta "ben" kelimesinin kelime kullanım verisi

AntConc aracılığıyla "ben" kelimesinin metin içindeki kelime kullanım yerlerinin görseli aşağıdadır.

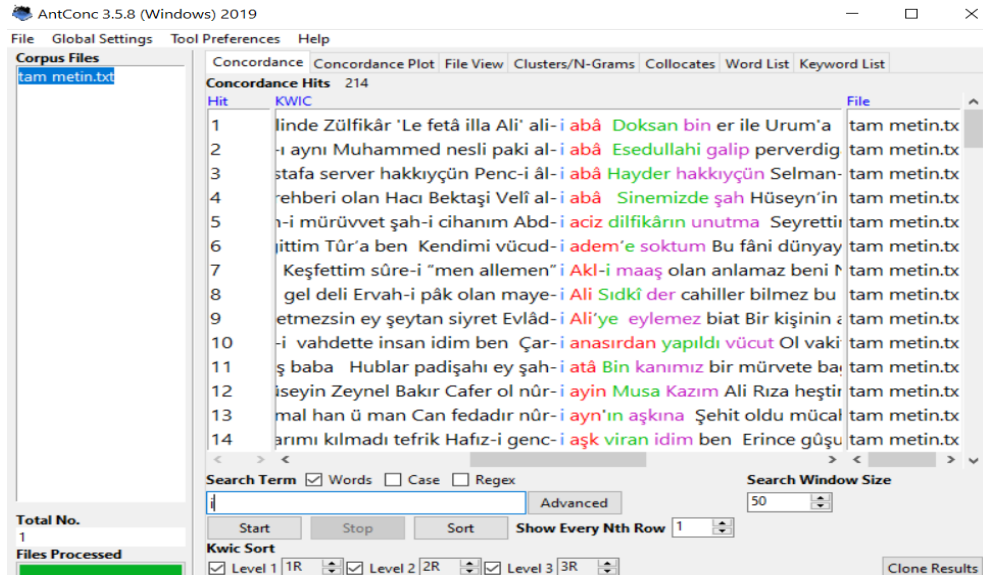
Görsel 13: AntConc'ta "ben" kelimesinin metindeki kullanım yeri

Metinde geçen Farsça tamlamaların AntConc aracı ile tespitine bakıldığında Âşık Sıdkî Baba'nın 50 şiirinde 2979 değişik kelime tipinin 3673 kez tekrarıyla toplam 6652 kelime oluşturmakta ve bu kelimelerin 255'nin -i'li, 15'inin -l'ı, 12'sinin de -y'lı Farsça tamlama meydana getirdiği aşağıdaki görseldeki verilerden anlayabilmekteyiz:

```
#Word Types: 2979
#Word Tokens: 6652
#Search Hits: 0
255      i
15       l
12       y1
```

Görsel 14: AntConc'ta Farsça Tamlamaların kullanım sıklığı

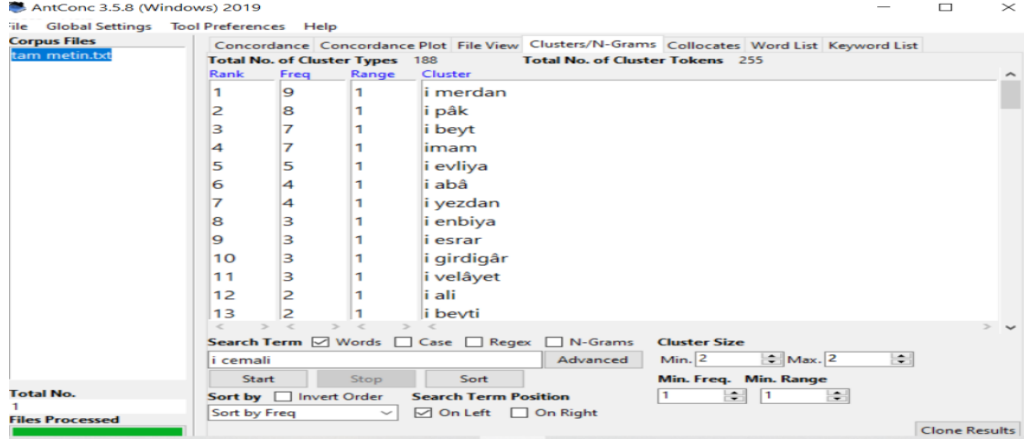
Farsça tamlamaların metindeki kullanımını tespit eden verilerle ilgili görsel aşağıda bulunmaktadır:

Görsel 15: AntConc ile tespit edilen Farsça Tamlamalar

Yine AntConc aracı ile Farsça tamlama i'sinin en sık bağlantı kurduğu kelimelerin sayısal verisine bakıldığında “merdân” kelimesiyle 9 kez Farsça tamlama

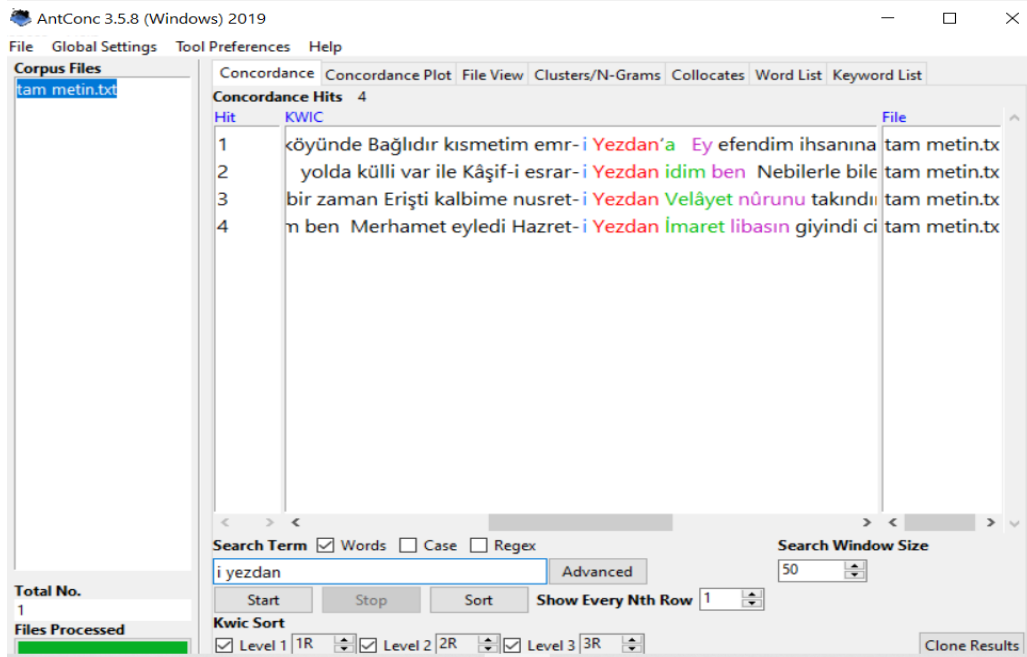
oluşturduğu, bunu 8 kez “pâk”, 7 kez “beyt” ve “imam”, 5 kez de “evliya” kelimesinin takip ettiği söylenebilir.

Rank	Freq	Range	Cluster
1	9	1	i merdan
2	8	1	i pâk
3	7	1	i beyt
4	7	1	imam
5	5	1	i evliya
6	4	1	i abâ
7	4	1	i yezdan
8	3	1	i enbiya
9	3	1	i esrar
10	3	1	i girdigâr
11	3	1	i velâyet
12	2	1	i ali
13	2	1	i bevti

Görsel 16: AntConc'ta Farsça Tamlama –i'si ile en sık kullanılan kelimeler

Farsça tamlamalarında en sık kullanılanlardan “Yezdan” kelimesiyle oluşan yapılarla ilgili verilere ayrıntılı bakmak istediğimizde Yezdan kelimeleriyle oluşan tamlamaların tamamı şu şekilde görüntülenmektedir:

Hit	KWIC	File
1	köyünde Bağlıdır kismetim emr-i Yezdan'a Ey efendim ihşanına	tam metin.tx
2	yolda külli var ile Kâşif-i esrar-i Yezdan idim ben Nebilerle bile	tam metin.tx
3	bir zaman Erişti kalbime nusret-i Yezdan Velâyet nûrunu takındı	tam metin.tx
4	m ben Merhamet eyledi Hazret-i Yezdan İmaret libasın giyindi ci	tam metin.tx

Görsel 17: AntConc'ta yezdan kelimesiyle oluşan Farsça Tamlamalar

Dolayısıyla “Yezdan” kelimesiyle oluşturulan tamlamalarında şairin “emr”, “esrar”, “nusret” ve “hazret” kelimelerini kullanmayı tercih ettiği sonucuna ulaşılır. Metinde kullanılan Arapça tamlamalarla ilgili verilere bakıldığında 23 tamlama ile karşılaşılır. Bu sayısal veri, şairin şiirlerinde daha çok Farsça tamlamaları kullanmayı tercih ettiğini göstermektedir:

Concordance Results 1:

Hit	KWIC
1	vana tevbekar oldum Dâr'ül-aman bildim bâb'ına geldim Mürve
2	i Şems ü mâhimiz Hasan-ül Askeri kiblegâhımız Muhammed M
3	tan Verildi yedine hüccet-ül burhan Lam elif lâ diyen merdûd-i
4	slı mayası Haydar-i Kutb-id-din hasların hası Sefil Sıdkî çeker ât
5	'in şanına "Ve'-ş-şemsi ve' d-duha" indi vav ile He hâdidir Mehdi
6	n Şefi 'ül-müznibin sahib-ül-ferman Mustafa'dır tâc-i pâk-i
7	Bekledim bir zaman Beyt'ül-hazeni Yusuf için zâr ü nâlan idim
8	halime şah-i risalet Esma'ül Hüsnâ'ya dokun geç sabâ Geçtim b
9	le Yetrnez mi uyduğun fi'li-i fenaya Âb-i istiğfarla taharet eyle "
10	r mı böyle Vechin şakk-ül kamer hûb yüzün sabah Zülfün vell
11	şefaât kânıma "Lü'lü'i ve' l-mercan" indi şanına Okuyup ârifler b
12	Mustafa ol sallı a'lâ Aliyy'ül Murtaza nesl-i pâk Hûda Ve bi
13	' Sıdkî çağır el'aman Şefi 'ül-müznibin sahib-ül-ferman Mustafa'
14	-i beyti kemisli' "Sefine-t-ün Nuh"dur Ali'nin nesli Biat et
15	um Kabul et ricamı Gafur'ür-rahim Adalet kıl günahımı bağışla
16	n-i Merdan aşkına Settar'ül-uyûb'sun bir ismin Gani Mevcudat
17	r mürvete bağışla Settar'ül-uyûb'sun gaffar'üz- zünûb Mağfire
18	sin şâh-i velâyet An karib'üz-zaman mülâkat ile Nâme nazlı yâr
19	Settar'ül-uyûb'sun gaffar'üz- zünûb Mağfiret kıl günahımı bağış
20	-i cevza hakkıyçün Eyyüb'ün çektiği ceza hakkıyçün Yedi ayet ye
21	el-i beyti kemisli' "Sefine-t-ün Nuh"dur Ali'nin nesli Biat

Görsel 18: AntConc ile tespit edilen Arapça Tamlamalar

Metinde geçen Arapça tamlamalar AntConc tarafından tespit edildiğinde 19. Görsel'de bulunan veri ile karşılaşırız:

Aliyy' ül Murtaza
azim' üş şan
Beyt' ül-hazeni
Dâr' ül-aman
Esmâ' ül Hüsna
gaffar' üz- zünûb
Gafur' ür-rahim
Hasan- ül Askeri
Haydar-i Kutb- id-din
hüccet- ül burhan
karib' üz-zaman
Lü'lü'i ve' l-mercan
sahib- ül-ferman Mustafa
Sefine- t-ün Nuh
Sefine-t- ün Nuh
Settar' ül-uyûb
Settar' ül- uyûb
şakk- ül kamer
Şefi' ül-müznibin
Şefi' ül-müznibin
ve'd-duha
Ve'ş-şemsi

Görsel 19: AntConc ile tespit edilen Arapça Tamlamalar Verisi

Elde edilen sayısal verilerden Arapça tamlamalarda şairin bazı kelimeleri daha çok tercih ettiği tespit edilmektedir. Buna göre tamlamalarda 37 çeşit kelime (Word Types) tekrarlarıyla (Word Tokens) birlikte 45 kez kullanılan kelimelerin Arapça tamlama yapılarıyla birbirine bağlandığı anlaşılır. Arapça tamlamalarda en çok tercih ettiği kelimeler “müznib”, “nuh”, “sefine”, “settar”, “uyûb” ve “şefi” olur:

#Word Types:	37
#Word Tokens:	45
3	ve
2	müznibin
2	nuh
2	sefine
2	settar
2	uyûb
2	şefi
1	aliyy
1	aman
1	askeri
1	azim
1	beyt
1	burhan
1	din
1	duha
1	dâr
1	esma
1	ferman
1	gaffar
1	gafur
1	hasan
1	haydar
1	hüccet
1	hüsnâ
1	kamer
1	karib

Görsel 20: *AntConc* 'ta Arapça Tamlamalar içindeki en çok tercih edilen kelimeler ve sıklıkları

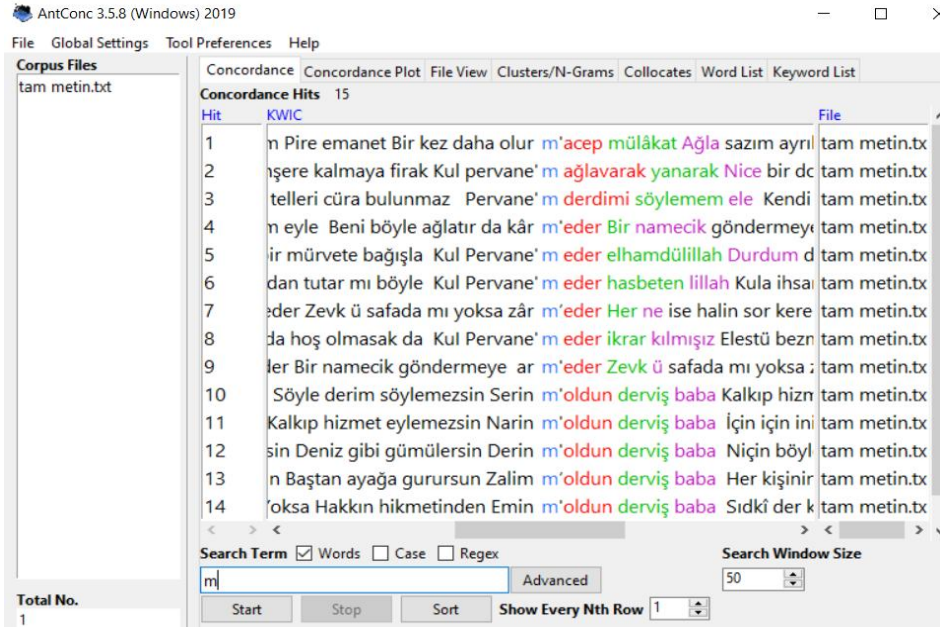
Aşağıdaki 21 numaralı görselde Âşık Sıdkî Baba'nın 50 şiirinde görülen isimlerin sıklık verisi bulunmaktadır. Bunlardan ilk ve üçüncü sırada şairin mahlasları olan *Sıdkî* ve *Pervane* isimlerini görmekteyiz. Mahlaslar bir yana bırakılırsa Âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerinde şairin en sık kullandığı isimler en başta “Muhammed”, “Seyyid”, “Mustafa”, “Haydar” ve “Hasan” olmaktadır.

36	sıdkî
15	muhammed
13	pervane
11	seyyid
9	mustafa
8	haydar
7	hasan
7	mehdi
7	murtaza
7	musa
6	hüseyin
5	âdem
5	şeytan
4	cebrail
4	mansur
4	mecnun
4	zülfikâr
3	azrail
3	bektaşî
3	cafer
3	cibril
3	fatıma
3	hüseyin
3	melekler
3	selman
2	düldül

Görsel 21: *AntConc* ile tespit edilen isimlerin sıklık verisi

AntConc ve Voyant Tools ile metin incelemesinde araştırmacının dikkatini çeken pek çok nokta kısa sürede tespit edilebilmektedir, ancak bu çalışmada metinde tespit edilen temel unsurlar aktarılmaktadır. Bu unsurlardan biri de şairin metinde ölçü nedeniyle bazı kelimeleri birleştirmesidir. Bunlardan biri “mi acep” ifadesidir. Bu ifade “m’acep” olarak metinde yazılır. Yine “mi” soru eki ile bir başka kullanım “mi eder” ifadesidir. Şair bu ifadeyi de “m’eder” şeklinde kaleme alır. Bu ifadeleri kısaca belirlersek “m’acep (mi acep), m’eder (mi eder), m’oldun (mi oldun) yapıları ile karşılarız:

Görsel 22: AntConc ile tespit edilen mi ile birleştirilmiş kelimeler

Sonuç

Çalışmada *AntConc*, *Voyant Tools* ve üçüncü olarak Latifi Projesi kapsamında oluşturulan *Exclude Select Vocabulary Programı* üzerinden Âşık Sıdkî Baba'nın 50 şiiri sayısal veri açısından değerlendirilmiş, çözümlenmiş ve görselleştirilmiştir. Âşık Sıdkî Baba'nın internet ortamında popüler olan ve pek çok akademik değerlendirmeye tabi tutulduğu tespit edilen 50 şiirinde 2979 değişik kelime tipinin 3673 kez tekrarıyla toplam 6652 kelimedenden oluştuğu anlaşılmıştır. Bu kelimelerin %43'ünün Türkçe; % 57'sinin yabancı kökenli kelimeler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Metinde toplam 282 (255'nin -i, 15'inin -ı, 12'sinin de -yı'lı) Farsça tamlama olduğu, buna karşılık 23 Arapça tamlamanın bulunduğu anlaşılmıştır.

Âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerinde ilk sırayı 82 kez takrarla “ben” kişi zamrinin aldığı, ikinci sırayı işaret zamiri “bu” ve daha sonrasında da şairin mahlası olan “Sıtkî” kelimesinin yer aldığı tespit edilmektedir. Metinde geçen Farsça tamlamalarında en sık kullanılan kelimeler “merdân”, “pâk”, “beyt”, “imam”, “evliya” kelimelerinin takip ettiği görülmüştür. Arapça tamlamalarda en çok tercih edilen kelimeler “müznib”, “nuh”, “sefine”, “settar”, “uyûb” ve “şefi” olur. Şairin şiirlerinde en sık kullandığı isimler sırasıyla “Muhammed”, “Seyyid”, “Mustafa”, “Haydar” ve “Hasan” olmaktadır. Metinde tespit edilen ilginç verilerden biri şairin metinde ölçü nedeniyle bazı kelimeleri kendine has bir biçimde birleştirmesidir. Bunlar, “m'acep (mi acep), m'eder (mi eder), m'oldun (mi oldun) yapılarıdır.

Kaynaklar

“Alevi Deyişleri Nefesler”. <<http://alevi-deyisleri-nefesler.tr.gg/SIDKI-BABA.htm>> (29 Ocak 2020).

“Alevitische Kulturgemeinde Linz - Linz Alevi Kültür Birliđi (LAKB)”. <<https://www.flickr.com/people/lakb/>> (29 Ocak 2020)

ANDREWS, W. G. – DALYAN, A., “İki farklı Latifi tezkiresi ve nüshaları”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, sy 68, 01 Aralık 2019, s. 49-68.

ANTHONY, L., *AntConc* (versiyon 3.5.8 2019). Center for English Language Teaching at Waseda University’s Science and Engineering Faculty in Japan, (29 Ocak 2020) t.y.

Âşık Sıdkî Baba, *Sıdkî Baba D v n *, ( ev. Baki Yařa Altınok), Sistem Ofset, Ankara 2013.

DALYAN, A., *Latifi Projesi / The Latifi Project*. <<http://www.thelatifiproject.org/>> (29 Ocak 2020).

“Deyişler Nefesler”. <<https://www.deyisler-nefesler.com/p/sdk-baba-ask-pervane.html>> (29 Ocak 2020).

“Edebiyat ve Sanat Akademisi”. <<http://www.edebiyatvesanatakademisi.com/Default.aspx>> (29 Ocak 2020).

G L, M., *şeyh Cemaleddin Efendinin Aşığı Halk Ozanı Sıdkî Baba Hayatı ve Eserleri (1865-1928)*. Kadıoğlu Matbaası, Ankara 1984.

SINCLAIR, S. ve ROCKWELL G., *Voyant Tools*. 2020, t.y. <https://voyant-tools.org/>> (29 Ocak 2020).

The University of Washington, *The Latifi Project Exclude Select Vocabulary Program*, t.y. <<http://www.thelatifiproject.org/>> (29 Ocak 2020).

“T rk  Dostları”. <<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=172>> (29 Ocak 2020).